

Коваль Н. О.,
к. ю. н., доцент кафедри
морського та митного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»
(м. Одеса, Україна)

УДК 35.083+343.37

ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ В МИТНИХ ОРГАНАХ ДФС

Статтю присвячено дослідженню особливостей протидії корупції в митних органах Державної фіскальної служби України. Визначаються характерні риси та форми прояву корупції в митних органах. Розглядаються завдання та повноваження спеціально уповноважених державних органів, внутрішньо- та міжвідомчих підрозділів, діяльність яких спрямована на боротьбу з корупцією як у всіх суб'єктах державної влади країни, так і у державній митній службі. Автор також досліджує заходи, спрямовані на попередження корупції в митних органах, визначені у Антикорупційній програмі Державної фіскальної служби України на 2015–2017 роки.

Ключові слова: корупція, митні органи, Державна фіскальна служба України, протидія корупції, проект Twinning.

Natalia Koval. Counteraction to the Corruption in Customs Authorities of SFS. – Article.

The article is dedicated to the research of the features of the counteraction to the corruption in customs authorities of the State Fiscal Service of Ukraine. There are determined the characteristics features and the forms of a display of the corruption in customs authorities. Tasks and plenary powers of the specially authorized public organs are examined, internal and interdepartmental subdivisions, activity of that is direct to the struggle against corruption both in all subjects of the state power of a state and in the government customs service. An author also investigates the measures, directed to the warning corruption in customs authorities, that are determined in the Anticorruption program of the State Fiscal Service of Ukraine on 2015 – 2017.

Keywords: corruption, customs authorities, the State Fiscal Service of Ukraine, a counteraction to the corruption, a project Twinning.

Коваль Н. А. Противодействие коррупции в таможенных органах ГФС. – Статья.

Статья посвящена исследованию особенностей противодействия коррупции в таможенных органах Государственной фискальной службы Украины. Определяются характерные черты и формы проявления коррупции в таможенных органах. Рассматриваются задачи и полномочия специально уполномоченных государственных органов, внутри- и межведомственных подразделений, деятельность которых направлена на борьбу с коррупцией как во всех субъектах государственной власти страны, так и в государственной таможенной службе. Автор также исследует меры, направленные на предупреждение коррупции в таможенных органах, определенные в Антикоррупционной программе Государственной фискальной службы Украины на 2015-2017 годы.

Ключевые слова: коррупция, таможенные органы, Государственная фискальная служба Украины, противодействие коррупции, проект Twinning.

В умовах інтеграції України з європейським та світовим товариством одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики є реформування та вдосконалення системи запобігання та протидії корупції. Жодні реформи в державному секторі не можуть бути реалізованими за умов високого рівня корупції. Досягнення успіху у процесі боротьби з корупцією є передумовою для демократичних перетворень у державі, зміцнення національної безпеки, зростання її економічного потенціалу, формування у суспільства довіри до влади, покращення добробуту громадян України.

Ужиті за останні декілька років організаційно-правові заходи певною мірою забезпечили попередження та протидію корупції в митних органах Державної фіскальної служби України (далі – ДФС), що базуються на принципах системності та наступальності в боротьбі з корупцією, розподілі функцій і відповідальності суб'єктів, на які покладені завдання із запобігання та протидії корупції. Разом з тим, ця діяльність потребує подальшого вдосконалення, забезпечення комплексного поєднання профілактичних, попереджувальних та правових заходів, спрямованих як на безумовне дотримання норм чинного антикорупційного законодавства, так і на усунення причин та умов, що створюють сприятливе підґрунтя для вчинення корупційних правопорушень у сфері службової діяльності. Крім того, очевидно є необхідність у зосередженні зусиль на вирішенні, у межах компетенції митних органів ДФС, питань цілеспрямованої нейтралізації соціальних та економічних чинників відомчої корупції.

З огляду на те, що станом на сьогодні Україна стоїть на шляху зближення з Європою та є суб'єктом важкого процесу реформування органів влади та безпосереднього викорінення в них корупційної складової, актуальність даної статті не викликає сумніву.

Питання дослідження особливостей протидії корупції в митних органах відображено у працях таких науковців та практиків, як, зокрема, О. С. Баранова, Я. Ю. Демедюк, О. А. Коваленка, І. М. Коросташова, І. Машковської, О. В. Тодошак та інших.

Перш ніж детально дослідити проблематику боротьби з корупцією в митних органах ДФС, слід розглянути загальнотеоретичні поняття та визначити, що таке «корупція». Відтак, термін «корупція» походить від сполучення латинських слів *correi* та *rumpere*: *correi* – обов'язкова причетність декількох представників однієї із сторін до однієї справи, а *rumpere* – порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати [1, с. 268-272]. Так утворився самостійний термін *corrumpere*, що означає участь в діяльності декількох (не менше двох) осіб, мета яких полягає у «псуванні», «руйнуванні», «пошкодженні» нормального розвитку судового процесу або процесу керування справами суспільства [2, с. 5].

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає кілька визначень «корупція», а саме:

– корупція – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг та інших переваг;

– корупція – це пряме використання посадою особою свого службового становища з метою особистого збагачення;

– корупція – підкупність, продажність урядовців і громадських діячів [3, с. 489].

В свою чергу, автор юридичного словника, американець Генрі Блек визначає корупцію як діяння, яке вчиняється з наміром надати деякі переваги, що несумісні з офіційними обов'язками посадової особи і правами інших осіб, а також як діяльність посадової особи, яка неправомірно використовує своє становище чи статус для одержання будь-якої переваги для себе або іншої особи в цілях, які суперечать обов'язкам і правам інших осіб [4, р. 14].

Дослідження поняття корупції вимагає ознайомлення із деякими його визначеннями, що надаються у міжнародно-правових актах, оскільки саме вони є витоками та базою для національних

законодавств. Зокрема, у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятому Генасамблеєю ООН у 1979 р., відзначено, що державам надається право самостійно визначати поняття корупції та те, що в загальному сенсі корупція являє собою вчинення або невчинення дії при виконанні обов'язків або з причин цих обов'язків у результаті одержання подарунків, що приймаються або вимагаються, обіцянок або стимулів кожного разу, коли має місце така діяльність або бездіяльність [5, с. 5-12].

Ознайомившись з поняттям «корупція» слід визначити особливості та форми її прояву у митній справі. Проблема протидії корупції в органах, які здійснюють політику держави в митній і фіскальній сферах, залишається проблематичною, оскільки, незважаючи на значні зусилля останніх років, корупція не просто не здає свої позиції, а, навпаки, активно процвітає та збільшує свої масштаби [6, с. 30-33].

Неефективне управління митними органами в країнах, що розвиваються, вносить величезний внесок у зазначену проблему, яка має катастрофічні наслідки з точки зору національної безпеки та державних фінансів. Податки, зібрані через митні органи в країнах, що розвиваються, як і раніше складають значну частку їх державних доходів, тому втрати, викликані шахрайством і корупцією в митних органах, є все більш важливими.

Чітку класифікацію видів корупції в митних органах надає французька дослідниця Ірена Орс, визначаючи наступні види:

– «рутинна, поточна» корупція, коли суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності платять хабарі за одержання нормальних або прискорених послуг щодо митних процедур;

– шахрайська корупція, коли суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності або його агент стимулює представника митного органу «закрити очі» або відкрито співпрацювати з метою зменшення суми податків, або неправомірного звільнення від сплати податків, або збільшення надмірного прибутку;

– кримінальна корупція, коли злочинні елементи платять хабарі за проведення абсолютно незаконних та надприбуткових операцій (торгівля наркотиками, переміщення заборонених товарів тощо) [7].

В термінології державних органів, у т. ч. і митних, для визначення корупційних діянь найбільш широко використовуються 8 типів згідно з *Roebuck* та *Barker*: зловживання службовим становищем; відкат (одержання винагороди в формі товарів, послуг або грошей за пере-

дачу права на ведення справи певній особі або компанії); крадіжка; здирництво (прийняття хабаря за нерозслідування кримінального порушення); улагоджування (створення перепон для кримінальних розслідувань або процедур, «загублення» доказів); покриття незаконної діяльності; безпосередня злочинна діяльність службовця митних органів; внутрішній підкуп (купуються та продаються службові привілеї та пільги, відпустки, розподіл за змінами, просування по службі, призначення на посади) [8, р. 423-437]. Ці злочини є доволі частими в правоохоронних органах та безпосередньо в органах доходів і зборів у всьому світі.

Профілактика та протидія корупції в системі митних органів ДФС здійснюється відповідно уповноваженими органами, що в своїй сукупності складають систему інститутів, діяльність яких спрямована на боротьбу з корупцією в державній митній службі. До вказаних органів, відповідно до чинного законодавства слід віднести: Національне антикорупційне бюро (далі – НАБУ); Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК); Головне управління внутрішньої безпеки ДФС; Департамент організації протидії митним правопорушенням; міжвідомчі мобільні групи.

Даний перелік умовно можна поділити на дві групи. До першої групи ми віднесемо такі установи, які мають загальну компетенцію, тобто предметом діяльності яких є боротьба з корупцією у всіх суб'єктах державної влади (НАБУ, НАЗК), та друга група – органи, які профілюються на протидії корупційним правопорушенням саме в митній службі (інші). Для визначення ролі кожного органу у антикорупційній діяльності слід детально вивчити їх головні завдання та функції.

Відтак, відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», НАБУ є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [9]. Завданням НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, але якщо розглядати безпосередньо митну справу, то підслідними НАБУ є посадова особа митної служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище, посадова особа органів

державної податкової служби, якій присвоєно спеціальне звання державного радника податкової та митної справи III рангу і вище.

Стаття 4 Закону України «Про запобігання корупції» вказує, що НАЗК є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику [10].

До основних повноважень Національного агентства належить проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції; статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції; формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань тощо.

Але чи не найголовнішим завданням даного центрального органу виконавчої влади, яке стосується безпосередньо митної справи, є здійснення контролю та перевірки декларацій осіб, що забезпечують формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи.

Що стосується другої групи органів, діяльність яких спрямована на боротьбу з корупцією в державній митній службі, то одним із основних є Головне управління внутрішньої безпеки Державної фіскальної служби, основними завданнями якого є:

- забезпечення у територіальних органах ДФС безпеки діяльності, а також державних службовців та працівників від протиправних посягань, пов'язаних із виконанням ними службових обов'язків;

- забезпечення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх реалізацією в ГУ, територіальних підрозділах митниць ДФС;

- виявлення причин та умов, що призвели до вчинення кримінальних та інших правопорушень у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, вжиття заходів щодо їх усунення [11]

Окрім Головного управління внутрішньої безпеки Державної фіскальної служби діяльність по боротьбі з корупцією в державній митній службі здійснює Департамент організації протидії митним правопорушенням, основними завданнями якого є:

- запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України.

- здійснення міжнародного співробітництва, забезпечення виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, з

питань, що належать до її компетенції, у т. ч. шляхом надання взаємної адміністративної допомоги у запобіганні, виявленні та розслідуванні порушень законодавства з питань державної митної справи, на підставі міжнародних угод.

– аналіз та управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю [12].

І найновітнішою інституцією, яка в найближчому майбутньому буде виконувати роль найголовнішого борця з корупцією у митній справі, є міжвідомчі мобільні групи. 29 серпня 2016 року при Міністерстві фінансів розпочав роботу Міжвідомчий цільовий центр, створений з метою подолання корупції на митниці, який буде займатися постійною координацією дій 20 спільних мобільних груп з попередження та виявлення порушень законодавства з питань державної митної справи.

До складу Центру входять представники Державної фіскальної служби, Державної прикордонної служби та Національної поліції. Основними завданнями Центру є: організація взаємодії між службами з метою запобігання та виявлення порушень законодавства з питань державної митної справи; забезпечення прийняття рішень, узгоджених з представниками служб, що входять до складу Центру (далі – члени Центру); узагальнення оперативної та аналітичної інформації про можливі порушення законодавства з питань державної митної справи, отриманої з будь-яких джерел, обробка та аналіз такої інформації; організація діяльності мобільних груп шляхом надання обов'язкових до виконання ними доручень щодо здійснення заходів, спрямованих на запобігання та виявлення порушень законодавства з питань державної митної справи [13]. Саме таргетинг-центр та мобільні групи попереджатимуть корупційні прояви, сприятимуть боротьбі з контрабандою, а також підвищать прозорість і ефективність митного та інших видів контролю.

Окрім того, для зменшення корупційних ризиків використовується принцип ротації кадрів, тобто склад мобільної групи щомісяця змінюється з дотриманням визначеної кількості представників різних структур (з ДФС – дві особи, з Прикордонної служби та Національної поліції – по одній) [14]. Саме створення міжвідомчих мобільних груп доводить, що боротьба з корупцією не повинна зосереджуватися в межах одного правоохоронного органу, а може здійснюватися шляхом координації зусиль декількох таких органів.

Таким чином, аналізуючи систему перелічених інститутів можна дійти до висновку, що практично всі зазначені органи є новоутвореннями, більшість з них має достатньо широку компетенцію, під яку підпадають і безпосередньо митні органи ДФС. Також слід відмітити, що дані установи відображають повний спектр ієрархії органів державної влади, включаючи в себе центральні органи виконавчої влади, регіональні відділення та групи, які діють безпосередньо на місцях.

Відповідно до Антикорупційної програми Державної фіскальної служби України на 2015–2017 роки, до основних заходів, спрямованих на попередження корупції в митних органах, слід віднести:

– правові: в рамках реалізації правових заходів передбачено проведення оцінки корупційних ризиків за основними напрямками діяльності органів ДФС, забезпечення виявлення причин, що до них призводять, та умов, що їм сприяють, удосконалення податкового та митного законодавства згідно з основними антикорупційними принципами, розвиток електронних сервісів та послуг, здійснення аналізу норм чинного законодавства, проектів нормативно-правових актів для виявлення прогалин та недоліків, що створюють умови для скоєння корупційних діянь, розробка відомчих нормативно-правових актів, спрямованих на протидію корупції;

– організаційно-управлінські: заходи, якими передбачено проведення моніторингу способу життя осіб, уповноважених на виконання функцій держави під час застосування митного законодавства, запровадження персональної відповідальності службових осіб керівної ланки за корупційні правопорушення, вчинені підлеглими працівниками, запобігання виникненню конфлікту інтересів, та декларування майна, доходів, видатків та зобов'язань фінансового характеру, своєчасне реагування на повідомлення про факти корупційних правопорушень, скоєних працівниками органів митної служби;

– взаємодія з правоохоронними органами: налагодження взаємодії з НАБУ та НАЗК, здійснення перевірки осіб, які претендують на посади в ДФС та її територіальні органи, у разі виявлення фактів, що можуть свідчити про скоєння корупційних правопорушень, проведення перевірок та, у разі підтвердження інформації, за їх результатами направлення матеріалів до правоохоронних органів для прийняття відповідного рішення;

– зв'язки з громадськістю, а саме залучення громадськості до формування, реалізації та моніторингу антикорупційної політики, проведення

анонімного опитування осіб, що перетинають кордон щодо сприйняття корупції та довіри до митних органів, забезпечення оперативного реагування на повідомлення, що надходять на антикорупційний сервіс «Пульс» від суб'єктів господарювання та громадян, щодо можливих корупційних правопорушень з боку посадових осіб органів митної служби;

– кадрове, матеріально-технічне та фінансове забезпечення антикорупційних заходів передбачає розробку та запровадження правил професійної етики працівника митної служби, процедур перевірки на добросовісність осіб, уповноважених на виконання функцій держави під час застосування податкового, митного законодавства; забезпечення добору і розстановки кадрів на засадах неупередженого конкурсного відбору; розвиток партнерства з приватним сектором та HR-спеціалістами щодо вдосконалення процесу відбору нових кадрів та розробка системи заходів стимулювання професійної діяльності співробітників в митних органах;

– міжнародне співробітництво: взаємодія і обмін інформацією з відповідними органами іноземних держав, участь співробітників підрозділів внутрішньої безпеки у міжнародних антикорупційних заходах, запрошення іноземних експертів до участі в інформаційно-аналітичних заходах [15].

Таким чином, виконання зазначених заходів дозволить зменшити прояви корупції в митних органах та мінімізувати її вплив на українське суспільство.

Нині в митних органах ДФС спостерігається позитивна тенденція щодо боротьби із корупцією. Зокрема, 20 вересня 2017 р. підбивались підсумки реалізації третього компоненту проекту *Twinning* щодо побудови комплексної системи протидії корупції в органах ДФС.

Twinning – нова форма технічного співробітництва між органами влади держав-членів ЄС та країн-бенефіціарів. Визначальною рисою проектів *Twinning* є безпосередній обмін досвідом в окремо взятій сфері державного регулювання з метою впровадження норм та стандартів ЄС.

Проект *Twinning* було розпочато у січні 2016 року фахівцями ДФС спільно з європейськими колегами з митних служб Німеччини, Польщі та Литви. Термін реалізації проекту – 2 роки. Бюджет проекту становить 1,8 млн євро (грант Європейського Союзу).

Над реалізацією третього компоненту, який спрямований на посилення можливостей фіскальної служби у запобіганні та протидії корупції, працювали литовські експерти.

Результатом таких спільних дій фіскальної служби та експертів проекту стало запровадження т. зв. «Білої книги», яка демонструє принцип прозорості у діяльності ДФС. У ній викладений аналіз сучасного антикорупційного стану ДФС у сфері митних питань, проблеми, що залишаються в сфері боротьби з корупцією, та рекомендації щодо вдосконалення антикорупційної системи ДФС у митній сфері.

За рекомендацією проекту, для підвищення ефективності боротьби з корупцією ДФС необхідно зробити кілька кроків. Основними з них є мотивація службовців шляхом підвищення заробітної плати, можливість професійного розвитку та ротації, посилення відповідальності за корупційні прояви. Також надаються рекомендації щодо управління конфліктами інтересів, розслідування випадків корупції, управління ризиками, митного контролю тощо.

Робота за даним проектом здійснюється в двох напрямках. Перший – це розвиток дієвої та комплексної системи запобігання корупційним проявам шляхом створення необхідних організаційних та дисциплінарних процедур. Другий – посилення функціональних можливостей та ефективності діяльності підрозділів внутрішньої безпеки щодо виявлення корупційних проявів та притягнення винних до відповідальності.

Проведені Україною заходи отримали відзнаку міжнародних експертів, ті, в свою чергу, відзначили позитивні кроки, які здійснені ДФС у напрямі протидії корупції. Серед них – реалізація проаналізованої раніше Антикорупційної програми ДФС на 2015–2017 роки, включення до програми професійного розвитку різних аспектів антикорупційної діяльності, функціонування «гарячої лінії» ДФС тощо [16].

За січень–листопад 2017 року, за матеріалами підрозділів ГУВБ, стосовно працівників органів доходів і зборів розпочато 431 кримінальне провадження. У ході розслідування кримінальних проваджень, розпочатих за матеріалами підрозділів ГУВБ, працівникам органів ДФС оголошено 168 повідомлень про підозру у вчиненні злочинів, у т. ч. 52 – за одержання неправомірної вигоди. До суду направлено 108 обвинувальних актів, 27 осіб судом вже визнані винними у скоєнні злочинів. Крім цього, з початку поточного року за матеріалами підрозділів ГУВБ розпочато 19 кримінальних проваджень стосовно осіб, які підбурювали посадових осіб ДФС до корупційних дій шляхом пропозиції неправомірної вигоди під час виконання ними службових обов'язків. За вказаний період за матеріалами підрозділів ГУВБ складено та направлено до суду 128 адміністративних протоко-

лів за скоєння правопорушень, пов'язаних з корупцією, за якими до адміністративної відповідальності судом притягнуто 34 особи.

З початку року підрозділами ГУВБ проведено 2,4 тис. службових розслідувань та перевірок, зокрема перевірено 107 повідомлень про можливі неправомірні дії посадових осіб органів ДФС, що надійшли на сервіс «Пульс», з них підтвердилось – 11, та понад 1 тис. звернень фізичних та юридичних осіб, з яких 106 підтвердилися.

За результатами проведених перевірочних заходів винесено 480 офіційних застережень про неприпустимість дій або бездіяльності, що можуть призвести до корупційних та інших правопорушень. До дисциплінарної відповідальності притягнуто 382 особи [17].

З огляду на вказані положення, можна спостерігати стрімке зростання показників у боротьбі з корупцією та зробити висновок, що робота із впровадження нового антикорупційного законодавства та створення новітніх спеціалізованих органів дає свої результати. Вони втілюються в попередженні й виявленні кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень в митних органах ДФС.

Отже, підсумовуючи всю досліджену інформацію можна дійти до висновку з приводу того, що в сфері боротьби з корупцією в митних органах ДФС, наша держава знаходиться на вірному шляху та те, що для ефективності й подальшого розвитку даного процесу завданням держави повинне бути не встановлення планок і гонитва за показниками у статистиці, а стабілізація вже отриманих на сьогоднішній день позитивних результатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Політова А. С. Поняття корупції: проблеми визначення // Порівняльно-аналітичне право. 2013. № 3-2. С. 268-272.
2. Камлик М. І., Невмержицький Є. В. Корупція в Україні. – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. С. 5
3. Великий тлумачний словник сучасної мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: ВТФ Перун, 2003. – С. 489.
4. Black H. Black Law Dictionary. – New York, 1998. P. 14.
5. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / уряд. Камлик М. І. та ін. – К.: Школяр, 1999. С. 5-12.
6. Баранов О. С. Актуальні проблеми протидії та запобігання корупції в органах Державної фіскальної служби // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2016. № 20. С. 30-33.
7. Hors, Imne. "Fighting corruption in customs administration: what can we learn from recent experiences?" OECD Development Centre, Working Paper No. 175 (Formerly

- Technical Paper No. 175). URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=11795&chapter=1>
8. Roebuck, Julian B., Barker, Thomas. A Typology of Police Corruption // *Social Problems*. 1974. № 21. P. 423-437
 9. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII // *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст.2051.
 10. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII // *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056.
 11. Головне управління внутрішньої безпеки Державної фіскальної служби. URL: <http://kyiv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/struktura/251791.html>
 12. Департамент організації протидії митним правопорушенням. URL: <http://sfs.gov.ua/pro-sfs-ukraini/struktura-/aparar/departament-organ/zavdannya-ich-funksii/>
 13. Положення про Міжвідомчий цільовий центр та спільні мобільні групи із запобігання та виявлення порушень законодавства з питань державної митної справи, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 08.06.2016 р. № 371 // *Офіційний вісник України*. 2016. № 47. Ст. 1707.
 14. Міжвідомчий цільовий центр. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=249268461
 15. Антикорупційна програма Державної фіскальної служби України на 2015-2017 роки. URL: <http://sfs.gov.ua/baneryi/protidiya-koruptsii/antikoruptionsiyna-programa-dfs/print-248131.html>
 16. У ДФС представлено «Білу книгу» прозорості. URL: <http://www.sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/310773.html>
 17. Відомості про результати роботи підрозділів ГУББ за січень-листопад 2017 року. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/zapobigannya-proyavam-korupts/inshainformatsiya-pro/319459.html>

